

MASCĂ ȘI SOCIETATE – VALORI ONOMASTICE LA MIROSLAV KRLEŽA

CARMEN DĂRĂBUȘ
Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca,
Centrul Universitar Nord Baia Mare, România

Mask and society. Miroslav Krleža: Onomastic values

Abstract: In the first half of the twentieth century, literature was aimed at problematising the idea of existence. The absurd of Franz Kafka's novels, the Sartrean disgust, the quest for the substance of life (in the manner of Albert Camus), the deconstruction of absurd theatre, the masks of the *commedia dell'arte* in search of truth (Luigi Pirandello), and, furthermore, Henrik Ibsen's theatre had a strong influence on the entire European literature. In Miroslav Krleža's novel, *On the Edge of Reason* (*Na rubu pameti*, 1938, the second volume in his trilogy), one can find echoes of all the aforementioned artistic movements, which have in common the relationship between the human individual and the society, the conflicts between his/her principles and the entrenched biases of the social environments, in which the wearing of a mask is a condition for survival. The core of the novel (narrated in the first person) is the identity crisis that the nameless character undergoes, the struggle to regain his dignity, which was crushed by the masks of others.

Keywords: rationality, absurd, mask, authenticity.

Existențialismul secolului XX își poate revendica un punct de plecare în literatura absurdului, de la Kafka la Eugen Ionescu, Sartre și Camus, pentru că ambele manifestări artistice se întâlnesc în problematizarea existenței:

estetica speculează cu privire la absurd, teatrul absurdului invadează scenele cu piesele sale, iar părerile despre un univers absurd, despre un sentiment al absurdului, despre umorul, despre omul absurd au devenit monedă curentă în publicistică, ba chiar și în conversația de toate zilele (Balotă 2000: 9);

tot în prima parte a secolului XX Pirandello reîvestește *commedia dell'arte* și tema măștii cu semnificații noi, apropiate existențialismului în raportul dintre esență și aparență.

La hotarele rațiunii (1938) este cel de-al doilea roman al trilogiei lui Miroslav Krleža, care urmează *Întoarcerii* lui Filip Latinovicz (1932) și precedă *Banchet în Blituania* (1939), fiind, în opinia mea, cel mai caustic dintre ele în radiografierea pe care autorul croat o face societății. Dacă primul roman discută condiția artistului în raport cu sine și cu creația sa, acest roman narat la persoana I, al lui *homo cylindricus* (*homo cilindriacus*, cum apare în carte, purtătorul de „țilindru”¹), pune în discuție omul prins în mecanisme absurde generate de

¹ Cf. <http://dexonline.ro/definitie/tilindru>, „ȚILÍNDRU, (1) țilindre, s. n., (2) țilindri, s. m.

convenții pietrificate, indivizi al căror nume contează mai puțin, ei făcând parte din clasa „jobenaților”, a „cilindricilor”, fără altă identitate decât această marcă vestimentară rinoce- rizantă; referitor la absurd, el este văzut ca

o noțiune foarte imprecisă. Absurdul poate fi incomprehensiunea a ceva, a legilor lumii, el se naște din conflictul dintre voința mea și voința universală; el se naște, de asemenea, din conflictul dintre mine și mine însumi, dintre diverse voințe, impulsuri contradictorii (Bonney 1966: 140),

dar mai ușor de identificat prin intermediul unor experiențe concrete. În câmpul semantic al absurdului, se întâlnește, de asemenea, cu Meša Selimović și cu Dino Buzzati. Romanul se desfășoară pe trei planuri ale disoluției individului social, dar în același timp de recuperare a individului autentic și onest cu sine: perioada dinaintea detenției, care include procesul, perioada detenției și a teoretizării tipurilor de *Weltanschauung* (concepții despre lume), apoi perioada postdetenție cu reconfirmarea principiilor sale de viață, recâștigate după eliberarea de mască. Începutul aduce ecouri din cartea lui Erasmus din Rotterdam, *Elogiul Nebuniei*, ca un omagiu rațiunii umaniste și eliberărilor interioare din perioada Renașterii. Titlul primului capitol, *Despre prostia omenească*, utilizează personificarea, precum umanismul din Țările de Jos în satirizarea viciilor omenești:

Prostia e îndrăgostită de ea însăși și amorul ei propriu nu cunoaște limite. Prostia s-a împodobit cu demnități și onoruri, cu titluri și ranguri; ea poartă lanțișoare de aur, zornăie din pinteni, zărgăne din cădelnițe și poartă joben pe savantul ei cap (Krlęza 1969: 7).

Prezența ei guvernează întreaga viață, omniprezența-i stă la căpătașul tuturor nou-născuților, viitori președinți și „jobenați” – pentru că jobenul devine semnul aparent al distincției, dar în esență, semn prin care Prostia semnalează că și-a instaurat dominația. Literatura română pașoptistă și romantică, prin Mihai Eminescu, ironizează și ea acest element vestimentar, la vremea aceea marcă ostentativă a modernizării și a urbanizării. Sub dominația ei, rațiunea însăși este amenințată, își schimbă funcția de consolidare a naturii umane, funcție verificată de raționalismul clasicismului antic greco-latin, de cel al umanismului și al iluminismului, până la realismul secolului al XIX-lea:

Căci ce e oare azi rațiunea umană dacă nu un freamăt nervos și o băjbăire neurastenică, în peisajele diluviene ale realității? Noi, oamenii cu nervii răscoliți, suntem impresurați de tembeli, de proprietari de imobile, de proprietari ai fabricilor de sifoane, de domni burghezi și mic-burghezi, care poartă pe cap meloane de păslă când se înmormântează unii pe alții (Krlęza 1969: 10–11).

Scufundați într-o baltă pestilențială care imită, degradat și degradant, forme ale unei vieți autentice, personajul fără nume – toți ceilalți au nume, se disting onomastic pentru că realmente aparțin acestei lumi pe care și-o asumă și ale cărei vicii le perpetuează – simte mocnind lăuntric o forță distructivă care-l împiedică să trăiască integru pentru că a început să creadă că e firesc să se poarte ca ceilalți. La cincizeci și doi de ani trăiește revelația faptului că această forță este cea a prostiei, nucleu al haosului și al primitivismului din care societatea nu a reușit să iasă decât formal. Reprezentant juridic al întreprinderilor cartelului

(Pop.) **1.** S. n. Cilindru, joben. **2.** S. m. Sticlă de lampă. – Din germ. *Zilinder*; țilindru (-re), s. n. – **1.** Cilindru. – **2.** Joben. Germ. *Zilinder*. Este dubletul lui *cilindru*, s. n., din it. *cilindro*, fr. *cylindre*”.

Domaćinski, doctor în drept, căsătorit cu Agnesa, fiica unui farmacist îmbogățit de pe urma unui ceai medicinal digestiv controversat, trăia în cercul funcționăresc al orașului, indiferent la „vulgara noastră politică”, nefiind nici măcar vreodată ținta bârfelor – din cauza a ceea ce el va considera a fi modul său discret și șters de a trăi – chiar dacă apetența târgului pentru bavardaj era mare, invers proporțională cu dimensiunea locului, așa cum se întâmplă de obicei: „În orașelul nostru se bârfește și se calomniază din plin, la tot pasul (ca în toate târgușoarele nenorocite care vor să joace rolul de metropolă, din care pricină își asumă, în provinciile lor obscure și înapoiate, tot soiul de sarcini peste puterile lor)” (Krlēza 1969: 17). Oglinda depășește rolul decorativ sau de simplă reflectare, pentru că privindu-se în ea vede un individ decrepit, brav reprezentant al unei civilizații înapoiate, ne semnificative la scara istoriei, căci „se poate întâmpla prea bine ca omul să treacă și pragul celui de-al cincizecilea an fără să-și fi trăit vreodată, fie și o singură clipă, propria lui viață” (Krlēza 1969: 19). Amestecat în lumea „jobenaților”, devine și el, în treizeci de ani, după sfârșitul primului război mondial la care participă și în timpul căruia este rănit, un *homo cylindriacus* indistinct, de care începe să se diferențieze când renunță la nume. Petrecându-și viața în slujba altora, trăiește cu convingerea că oamenii sunt mai mult proști decât răi, că pot fi iubiți și iertați tocmai din acest motiv, că prostia e o scuză (deși e încă un element acuzator!) a ticăloșilor pe care le comit. În perioada care precedă criza de conștiință, vede rând pe rând cum cad măștile sociale, cum indivizii de dincolo de mască se persecută reciproc, aruncă cu murdării unii în alții la modul gratuit:

În fond, oamenii sunt niște animale bipede care își fură unii altora ideile și banii (așa cum în junglă maimuțele își fură una alteia nucile de cocos), iar după ce se satură de furat și se opresc o clipă ca să-și savureze izbânda, în timp ce-i încearcă râgăiala unei mulțumiri sătule, fredonează euforic valsuri, urinând în closetul subteran al câte unui local de noapte sordid [...] (Krlēza 1969: 21);

sau:

sub măștile lor, oamenii sunt neprietenoși, reci, de o indiferență crudă față de tot ce nu intră pentru moment în sfera interesului lor direct, că sunt mărginiți, agasați, săcâitori, că se ponegresc reciproc din pricina unei miopii inimaginabile, că nu-și onorează obligațiile, că nu-și plătesc datoriile, că, asemenea unor maimuțe neroade și superstițioase, alegă orbește, vanitoși și avizi de glorie, după avantaje și satisfacții (Krlēza 1969: 26).

Romanul abundă în portrete caustice ale contemporanilor autorului, care-și trăiesc viața ca pe un bal mascat, luând masca încarnată după o îndelungă purtare drept realitate, fără a trăi schizoid drama unei dedublări, pentru că au renunțat la natura lor originară, autentică, trăind o piesă arareori scrisă de ei înșiși. Valurile succesive de prejudecăți s-au sedimentat, s-au nuanțat, au căpătat statut de valori morale și umane ale unui timp și ale unui loc, ba chiar universale, mutilând, în timp, atât rațiunea, cât și sensibilitatea. Camusienei etape a absurdității îi urmează una a revoltei: aflat la cină la vie, personajul (identificat ca soțul încornorat al Agnieseii), își înfruntă subit șeful, pe Domaćinski, care se laudă cu patru crime comise în trecut în același loc unde se află acum, spre a-și apăra proprietatea. Din întâmplarea relatată, gestul pare un abuz, nu un caz de legitimă apărare. Dacă până atunci trăise liniștit (cu excepția episodului din tinerețe, când a luptat pe front), este din cauza faptului că încă nu se produsese „divorțul” dintre el și lume, dat fiind faptul că sentimentul absurdului

este generat de „un divorț” între „om și viața sa, dintre actor și decorul său” (Camus 1969: 10). Străfulgerarea unei secunde în care decide să spună ce gândește, în care filtrul măștii nu mai funcționează, îi pune în abis întreaga viață, conștientizând, în timp ce vorbește, că „toți suntem măști; toți suntem machiați și fiecare dintre noi simte nevoia să-și dea jos masca măcar o clipă, să se demachieze, să dea glas măcar o dată gândului său cel mai intim” (Krlęza 1969: 28). Fost chelner, contrabandist, furnizor al armatei pe timp de război, informator al autorităților chezaro-crăiești împotriva conaționalilor săi în perioada de dominație imperială, apoi bancher, armator și proprietar de imobile, Domaćinski ajunge într-o poziție în care chiar crede că ucigându-i pe cei patru țărani care dădeau târcoale pivniței lui a avut dreptate. Pentru cei din segmentul său social, crima nu e crimă, ci justiție, iar un gest de cruzime irațională devine, în timp, odată cu schimbarea statutului social, o consecință a rațiunii. Refuzând să-și retracteze spusele, ba chiar nuanțându-și acuzațiile într-o clipă de eroism în care nu se recunoaște, dar în care se adâncește, este marginalizat de societate, i se deschide un proces în care va fi condamnat, pentru calomnie, la opt luni cu executare. Mecanismele rațiunii sunt descompuse chiar în numele acesteia, pentru că acuzațiile cele mai frecvente care i se aduc se referă la iraționalitatea lui. A spune adevărul într-un moment nepotrivit ori a spune adevărul în general, sfidând forța, este irațional. În viziune camusiană, iraționalul și absurdul nu coincid; iraționalul este „rațiunea care se întunecă și se eliberează negându-se”, pe când absurdul este „rațiunea lucidă care-și constată limitele” (Camus 1969: 50), dar în cartea lui Krlęza iraționalul este apogeul conștientizării acute a absurdului, după lungi perioade de pasivitate: „iar acum, în această clipă dramatică, umbra s-a preschimbat în om și a vorbit. Atâta tot...” (Krlęza 1969: 34). Un gest cu consecințe spectaculoase în plan individual îmbracă aspectul banalității, pentru că nu un gest în sine este mai mult sau mai puțin important, ci reverberațiile lui în raport cu prejudecățile și cutumele unui anumit cronotop, adică *Weltanschauung*-ul.

Radiografia pe care o face drumului parcurs de el până la statutul de „jobenat nerod” are în vedere pierderea treptată a distanței dintre sine și lume, pașii mici ai compromisurilor care nu apropie, ci alienează, acceptă măști care se insinuează peste natura autentică a individului până la contopire, încât spre final nu se mai poate distinge substanța de proteismul formelor. Vorbele care vor da o turnură dramatică vieții sale nu au fost programate ca sfidare, ci, vorbind cu sine cu voce tare, ele se aud într-una din acele pauze care se întâmplă în cadrul unor conversații animate. Istorisirea lui Domaćinski, în care se imaginează pe sine ca erou apărându-și proprietatea de infractori (în fond, niște bieți localnici dornici de câțiva struguri și vin), stârnește ultimele resurse ale rațiunii gata să adoarmă în marea de diformități morale ale societății: „totul e atât de criminal, de sângeros, de morbid” (Krlęza 1969: 39). Menirea naturii umane este să stabilească în ce tip de lume vrea să trăiască, pentru că lumea în sine nu este în mod necesar rațională, ci parcursul unei civilizații o construiește, de-a lungul vremii, într-un anumit fel; or, civilizația europeană la început de secol XX este produsul Antichității greco-latine, al umanismului și iluminismului, al filozofiei pozitivistice și raționaliste: „tot ceea ce se poate spune este că lumea nu-i în ea însăși rațională; absurdă este însă și confruntarea dintre acest irațional și această nemărginită dorință de claritate, a cărei chemare răsună în străfundurile omului. Absurdul ține atât de om, cât și de lume” (Camus 1969: 31). Automatizarea unor mecanisme ale rațiunii superficializează existența, creează forme exterioare care ignoră tot mai mult rădăcinile, opacizează distanța dintre

esență și aparență: „această opacitate și această înstrăinare a lumii este absurdul” (Krlęza 1969: 18). Consecințele unor cuvinte spuse mai curând pentru sine, în surdină, sunt disproporționate în raport cu lumea mărunță în care trăiește, o lume plictisită de ea însăși, o societate „aleasă” trăindu-și viața ca pe un permanent bal mascat, indivizi ascunși după măști castrante pe care le impun tuturor, o lume a „pseudonobilimii”, pentru că „pseudo-” devine o caracteristică a fiecărui segment sociomoral:

În colțul nostru de lume mărunț și prăfuit, întâmplarea aceasta a căpătat proporții nemaipomenite. Împotriva mea s-a pornit o campanie necruțătoare și m-am pomenit, peste noapte, singur cuc în mijlocul unui viespar dezlănțuit de prejudecăți și de prostie grosolană (Krlęza 1969: 46).

După incident, care are tot mai mult rolul unei hârtii de turnesol care pune în evidență caractere, individul tolerant se schimbă, vede în semenii săi nu nume proprii purtătoare de individualitate, ci „gaițe”, „ciori”, „papagali”, „marionete”, „fenomene impersonale”, „paiate”, „mostre ale unei mărfi”. Curg și informațiile negative despre Domaćinski, i se oferă documente cu care ar putea să-l șantajeze, dar refuză și aceste jocuri murdare, acceptând un proces în vaga speranță că i se va face dreptate. Judecătorul Atila de Rugvay, un fost pretendent respins la mâna fiicei sale, avocații părții adeverse, Hugo-Hugo și Otto-Otto, (repetiție care sugerează o întreagă categorie socioprofesională uniformizată), îl tratează ca pe un infractor ce atentează la fundamentul societății, pentru că Domaćinski este unul dintre pilonii de rezistență, este exemplul devenirii prin muncă. În timp, șirul de infracțiuni comise de marele proprietar se transformă în onorabile etape, cu putere de exemplu, ale devenirii individuale, puse în slujba colectivității. În tot acest timp, personajul-narator încearcă să urmeze firul unui raționament logic: „Am observat că pe oameni îi irită mai ales logica. Față de logică, toți sunt alergici” (Krlęza 1969: 62) sau: „Un lucru mi-a devenit clar: trebuie neapărat să rămân logic, căci, orice ar fi, logica e totdeauna o călăuză sigură! Ce-i drept, eram destul de singur, dar singurătatea nu e o dovadă suficientă că omul n-are dreptate” (Krlęza 1969: 69), fără a ține cont de faptul că logica nu există în sine, ci este condiționată de medierea dintre individ și societate: „pe planul inteligenței, [...] absurdul nu este în om [...], nici în lume, ci în prezența lor comună. Pentru moment, el e singura legătură care-i unește” (Camus 1969: 33). În jocul de interese, totul se schimbă în Balcanii aflați la intersecție cu Europa Centrală și cu cea mediteraneană, cu o viteză uluitoare; un fost militant socialist, Marc Antoniu Javoršek, apoi ministrul socialist Harambašević, îmbogățit în timpul mandatului, uită de principiile care i-au propulsat și prin care au convins masele să-i susțină. Compasiunea li se pare slăbiciune ridicolă, nu înțeleg atitudinea vechiului lor camarad, de altfel toți văd în încăpățănarea lui de a nu ceda, de a nu-și cere scuze fostului stăpân, o formă de nebunie incipientă, de demență tot mai periculoasă pentru sine, mai ales. Ajunși în vârful ierarhiei datorită promovării unor concepții stângiste, acum cred doar în dreptul elitelor de a exista în plan individual, de a decide, restul fiind o masă indistinctă: „De ce aș compătimi carnea asta balcanică analfabetă? Eu mă compățimesc pe mine, domnule doctor, te compățimesc pe dumneata, și nu pe prăpădiții ăștia!” (Krlęza 1969: 85). Fără pretenții mari și fără standarde sociale de întreținut, ei se mulțumesc cu puțin, așadar sunt mai fericiți. Argumentația nu este lipsită de logică, însă în altă logică, a naratorului, modestia lor socială e mai naturală, măștile nu s-au înșurubat pe existența lor, judecățile lor simpliste au adesea bun-simț, sunt mai apropiate de omenească.

Lumea familială își ascunde deriva, fiecare încearcă să ignore incidentul, soția și fiicele sale mai speră într-o revenire a lui, într-o reconciliere cu societatea încarnată de Domaćinski: „Mă prefăceam că nu observ ce gândesc ele, și anume că se întâmplase ceva care îmi tulburase, ca să zic așa, echilibrul spiritual, și jucam toți un joc foarte complicat și primejdios, la hotarul rațiunii și demenței” (Krlęza 1969: 89). Întreaga sa experiență, de la momentul conflictului până la perioada de după ispășirea pedepsei, este o căutare a sensurilor rațiunii în raport cu lumea, dincolo de conștiințele amortite sub măști fixe: „Singurul etalon al rațiunii mi se pare cel al formei. Astăzi, nu există nimic pe lume în legătură cu omul, care să nu fie deformat. Lipsa de gust înseamnă lipsă de rațiune, fiindcă ce e rațional, adică în consens cu viața și cu legile firii, nu poate să fie decât armonicos și cu gust” (Krlęza 1969: 101). Retras într-un hotel în așteptarea procesului, după ce este repudiat de familie, găsește o relație umană sinceră într-o damă de companie, Hedviga Jesenska. În viața ei existase o altă variantă de Domaćinski, tânărul aspirant în ale jurnalisticii și în ale beletristicii, Zvonimir Tihomir Pavlas, promovat de fostul ei soț, celebru jurnalist devenit ministru. Ajuns în poziția ierarhică dorită, Tihomir se întoarce cu atrocitate împotriva foștilor binefăcători.

Procesul e o farsă, în care este acuzat că a încercat să-l împuște pe cel calomniat (deși lucrurile s-au petrecut invers), cu toate că acuzatul nu avea armă la el, că și-a înșelat mereu soția (când lucrurile stăteau invers), că a avut un comportament necuviincios, sfidător față de întreaga societate. Vorbe bolborosite mai mult pentru sine iau amploare, zguduie măști și fixează măști, pentru că fiecare vrea să-și păstreze locul în societate. Orice argument rațional în care mai credea – cel suprem se referea la faptul că dorea apărarea onoarei umane în general, nu atacarea lui Domaćinski – cade în derizoriu. Unica victorie este aceea a refuzului renunțării de a-și apăra punctul de vedere, chiar dacă legal el va fi cel condamnat la opt luni de detenție:

– Eu, firește, n-am cum să dovedesc că Domaćinski a avut intenția să mă împuște. Nu pot să dovedesc nici că a scos pistolul. În genere, nu pot dovedi nimic în privința lui Domaćinski, fiindcă Domaćinski nu e un om, un individ, o persoană concretă; el este o idee, o imagine, o întregă stare condiționată de împrejurări și de relații sociale (Krlęza 1969: 152).

Participanții la cina de la vie refuză să depună mărturie în favoarea lui: unii o fac împotriva lui, iar alții pretind că nu își amintesc. Dependenți, într-un fel sau altul, de cel care se pretinde calomniat, toți aleg să-și păstreze micile ori marile privilegii câștigate cu multe compromisuri. Privind spre sală, vede doar „o distinsă gloată” cu măștile căzute; ibseniana, camilpetresciana căutare a absolutului se face tot în raport cu societatea meschină, abrutizată de convenții sub pojghița de rafinament. Discursul celorlalți pune în evidență un Domaćinski măreț, un semizeu, filantrop, modest, un ctitor, un Mecena, supraomul nitschean, visul platonice al perfecțiunii, un „*epiteton ornans*” al societății. Faptul că a împușcat patru oameni „ca pe niște câini”, cum însuși se laudă în oratoriile bahice, nu mai are nicio relevanță în raport cu averea adunată. Simțind că nu mai are nimic de pierdut, pentru că totul era deja pierdut, acuzatul transformă procesul în unul de acuzare a lui Domaćinski. Audiența, care se credea o „cremă rafinată” devine „drojdie a societății”, iar „distinguși domni” devin „niște maimuțoi”. Curajul discursului caustic derutează și totul este pus pe seama unei fragilități psihice, nu pe seama unui curaj în care ei nu cred.

Închisoarea este un alt prilej de a trăi experiențe care îi nuanțează cunoștințele despre umanitate; galeria de personaje care populează închisoarea are o istorie de spus: Valent Vudriga, spărgătorul Matko discută, fiecare din perspectiva sa, dar și din perspective spațio-culturale diferite (creștine, budiste, vest-europene), concepția despre lume, imposibilitatea anihilării diferențelor dintre ele și nevoia de a asimila o concepție sau alta, pentru a înțelege cum să se salveze moral ori doar social. Ceea ce pentru o cultură este absurd, pentru alta e mod de viață, ceea ce pentru o cultură este interzis, pentru alta este chiar recomandabil – unitatea conceptuală fiind dată de ideea de consecvență: „Ideea absurdă este o idee ale cărei elemente sunt incompatibile; judecată absurdă este o judecată care conține sau implică o inconsecvență; un raționament absurd este un raționament formal fals” (Lalande 1956: 11). Măcinat de insomnie, i se permite, în mod excepțional, să țină lampa aprinsă în celulă până târziu, ba chiar i se permite accesul la cărți. În episoadele dintre vis și trezie, repetă, cu contrapuncte onirice, experiențele trecute, fără nădejde în viitor, într-un psihism al somnolenței care „transpune pe planul absurdului chiar datele de experiență zilnică” (Biberi 1970: 21). Este momentul rememorării experienței de război și a iubirii pentru Vanda, singurele clipe autentice din viața lui; tot ce a urmat a fost „un banal surogat de căsnicie postbelică, al fericirii conjugale și al carierei de burghez. Toate astea au fost, de fapt, narcoza care a urmat unei mari nenorociri” (Krlęza 1969:133). Arsura răniilor lăsate de femeia prețioasă „ca un brocart de Florența” nu va trece niciodată, iar uitarea dirijată se va dovedi o iluzie. Având ca puncte de reper autenticitatea unei iubiri lăsate de mult în urmă și momentul de revoltă care a scandalizat orașul, va reuși să își spună că nu a avut o existență cu totul zadarnică, pentru că datorită fiecăruia e „omul să facă din sine om, nu burete pentru alții” (Krlęza 1969: 283). Ieșit din închisoare, face o excursie în Italia, unde află, din nou, că e căutat de poliție pentru o culpă care nu-i aparține. Reacția sa față de conaționalul întâlnit acolo într-o catedrală și atitudinea acestuia față de el îi provoacă o ieșire excentrică, interpretată, din nou, în cele mai groțesti moduri în țara natală. Dezgustat peste măsură, renunțând de multă vreme la mască, îi obligă și pe ceilalți să și-o dea jos măcar temporar: tuturor cunoscuților pe care îi întâlnește le comunică adevărata sa opinie față de ei, opinii deloc măgulitoare, ce provoacă reacții de uluială, riposte hilare dincolo de măști sociale pseudocivilizate. Rămâne imun la șantaj și delațiuine, în varianta lor balcanic-central-europeană, nu vrea să se salveze făcând jocurile altora.

Pierzându-și masca, rămâne singur într-o lume de măști pentru care autentică este realitatea deformată de legi făcute să-i servească dincolo de rațiune. Dezgustat de o lume în ale cărei valori nu se regăsește, nu vede salvarea decât în scufundarea în neant, în somnul prelung al absenței. Viața e un decor în care privim și suntem priviți, dar replicile sărace în conținut, degradate imitații ale vieții, sunt scrise de altcineva. Evadarea din absurd în revoltă (urmând, în fond, primele două etape ale creației camusiene, de la omul absurd la omul revoltat, fără a ajunge la mântuirea prin solidaritate umană) este un mod de protest individual, dizolvat în uitare odată cu marginalizarea sa.

Bibliografie

- Balotă, N. 2000. *Literatira absurdului*. București: Editura Teora.
 Biberi, I. 1970. *Visul și structurile subconștientului*. București: Editura Științifică.

Bonnefoy, C. 1966. *Entretiens avec Eugène Ionesco*. Paris: E. Pierre Belfond.

Camus, A. 1969. *Mitul lui Sisif*. I. Mavrodin (Trad., prefață și note). București: Editura pentru Literatură Universală.

Krleža, M. 1969. *La hotarele rațiunii*. G. Naum și D. Radimac (Trad.). București: Editura pentru Literatură Universală.

Lalande, A. 1956. *Vocabulaire technique et critique de la philosophie*. Paris: P.U.F.

Țilindru. *DEX Online*. <http://dexonline.ro/definitie/tilindru> (accesat în aprilie 2013).